

על אטימות, נפעלות ופעילות ...

עיון בפרשת השבוע על פי ה"משך חכמה"

1. בראשית ל"ב, א-ב

(א) וַיִּשְׁכַּם לַבֶּן עֶבְרָתָא וַיִּשְׁקֶה לְבָנָיו וּלְבָנוֹתָיו וַיְבָרֶךְ אֶתְהֶם וַיֵּלֶךְ וַיֵּשֶׁב לַבֶּן לְמִקְוֵהוּ: (ב) וַיַּעֲקֹב הָלַךְ לְדָרְכוֹ וַיִּפְגְּעוּ בוֹ מִלְאָכֵי אֲלֵהִים:

2. משך חכמה בראשית ל"ב, א'

וישב לבן למקומו ויעקב הלך לדרכו – פירוש כי מי שיש לו איש קדוש כיעקב בתוך ביתו הלא ראוי להתבשם ממעשיו וחכמתו ולקיים בו הולך את חכמים יחכם (משלי יג, כ) ולא כן היה וכאשר הלך יעקב שב לבן למקומו הראשון היינו מצבו הרע בדיעות ובמדות רמאי ואוהב ממון ויעקב הלך לדרכו שהצדיק ות"ח האמיתי הוא הולך ממקום הראשון למעלות גדולות וכמו שאמרו (סוף ברכות) ת"ח אין להם מנוחה בעוה"ז ובעוה"ב שמתוספים מעלה ומעלה מיום ליום ומיד ויפגעו בו מלאכי וכו' והבן.

3. רמב"ם הלכות דעות ו', א-ב

(א) דרך ברייתו של אדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר ריעיו וחביריו נוהג נוהג כמנהג אנשי מדינתו לפיכך צריך אדם להתחבר לצדיקים ולישב אצל החכמים תמיד כדי שילמוד ממעשיהם ויתרחק מן הרשעים ההולכים בחשך כדי שלא ילמוד ממעשיהם הוא ששלמה אומר הולך את חכמים יחכם ורועה כסילים ירוע ואומר אשרי האיש וגו' וכן אם היה במדינה שמנהגותיה רעים ואין אנשיה הולכים בדרך ישרה ילך למקום שאנשיה צדיקים ונוהגים בדרך טובים ואם היו כל המדינות שהוא יודעם ושומע שמועתן נוהגים בדרך לא טובה כמו זמנינו או שאינו יכול ללכת למדינה שמנהגותיה טובים מפני הגייסות או מפני החולי ישב לבדו יחידי כענין שנאמר ישב בדרד וידום ואם היו רעים וחמאים שאין מניחים אותו לישיב במדינה אלא אם כן נתערב עמהן ונוהג במנהגם הרע יצא למערות ולחוחים ולמדברות

ואל ינהיג עצמו בדרך הטאים כענין שנאמר מי יתנני במדבר מלון אורחים:

(ב) מצות עשה להדבק בחכמים ותלמידיהם כדי ללמוד ממעשיהם כענין שנאמר וכו תדבק וכי אפשר לאדם להדבק בשכינה אלא כך אמרו חכמים בפירוש מצוה זו הדבק בחכמים ותלמידיהם לפיכך צריך אדם להשתדל שישא בת תלמיד חכם וישיא בתו לתלמיד חכם ולאכול ולשתות עם תלמידי חכמים ולעשות פרקמטיא לתלמיד חכם ולהתחבר להן בכל מיני חבור שנאמר ולדבקה בו וכן צוו חכמים ואמרו והוי מתאבק בעפר רגליהם ושותה בצמא את דבריהם:

4. עין אי"ה ברכות א', ה, מ"ג

יסוד עבודת ה' הטהורה היא מטבעת אדם החפץ הפנימי להיות תמיד הולך ומשתלם ולהכיר באמת שתכלית ההצלחה היא רק בהיות האדם תמיד קשור בחפץ של הוספת שלימות. כי הלא תכלית החיים היא קרבת אלוהות והוא ית' אין סוג לשלמותו, ע"כ כל מעלת האדם הוא שבכל עת יוסיף מעלה בקרבתו אל השם ית', וזאת השאיפה שאין לה תכלית ולעולם לא יוכל האדם לומר בזה די. כי כל מעלה שיעלה בהשלימות האמיתי תעוררהו לדעת איך לקנות עוד כמה מעלות הסמוכות לה. ומתוך השאיפה של עבודת ד' יכיר שאין תכלית ההצלחה להאדם לומר שהשיג כל השלמות הראויה לו להשיגה כ"א שהוא תמיד שוקק להוסיף שלימות. ע"כ יוסיף באמת העובד האמיתי מעלות יקרות דבר יום ביומו, ובזה האדם מתרומם לתכליתו האמיתי ונשכר בשמים, במה שמוסיף תמיד מעלה ועוד שממילא הוא נשמר מירידה ופחיתות, שאחזר שבקברו בוערת תשוקה פנימית להוסיף יתרון ודאי משמרתו תשוקה קרושה זאת מרדת אל שחת הפחיתות באבדת המוסר והמעלות. אמנם בתועבת ע"ז יאבד כל הטוב הזה שהוא מעלת מציאות האדם מאחר שהוא דבק בדבר מוגבל. כי כל נמצא זולת היחיד האמיתי ית' יש לו גבול ולשלימותו תכלית. א"כ תהי' ע"כ המגמה הפנימית לא להיות תמיד משתוקק להוסיף שלימות כ"א לבא עד גבול השלימות. והתכלית

תצויר אצלו לא בבקשת יתרון תמיד כ"א בהסיר מעליו המשא של בקשת מעלות. וממילא כיון שחשק בקשת יתרון בטלה, שוב האדם עלול לרדת לפי טבעו הגופני בעמקי הפחיתות. והנה כדי לעזור להטביע באדם ציור זה השלימות האמיתית, שראוי לו לא לבקש מעמד ששוב אין עליו להשתדל להתרומם, כ"א לבקש דרכים תמיד במה לעלות וכי תעודות מעלתו אין לה קץ, הטביע הטוב האמיתי ית' בטבע האדם ונתנו במצב כזה שאפי' בדברים הגופניים שבאמת ראוי לתן להם גבול וקצבה, ותכליתם אינו (רק) להוסיף בהט תמיד, כ"א לבא עד גבול ההכרח ולנוח אח"כ כדי להתעסק בשלימות האמיתית. אבל כדי שיהי' טבוע באדם חשק בקשת הוספת מעלה, שם השם ית' בטבע נפש האדם שאל יסתפק בשום קנין ואפי' בקנינים המדומים עינו לא תשבע עושר, וכל מה שיתרבה עשרו יתרבו מחסריו ומזה יהי' נח להשכיל שימצא את כל תעודתו רק בתשוקה של הוספת יתרון ומעלה.

5. עין אי"ה ברכות ב', ט, ש"ס

אר"ח כ"א אמר רב ת"ח אין להם מנוחה לא בעוה"ז ולא בעוה"ב כ'ו. העונג מתיחש לכל דבר ע"פ תכונתו, כשיהי' נשלם כפי התעודה היותר נשגבה המוכנת לו. והנה בין כל כחות המציאות יש כחות פועלים וכחות נפעלים. מובן פדבר ששלימות הכחות הפועלים הוא שלא יהי' להם כל עיכוב ומניעה מלפעול פעולתם, ושביטת הפעולה הוא נגד חקם והפך עדונם. וכחות הנפעלים ענוגם הוא קבלת הפעולה והמנוחה ואם מחסרון פועל בהם יצטרכו המה לפעולה ה"ז הפך ענוגם. כן בנפשות, הנפשות שמטבען הן שקטות ונוחות להיות מתנהלות ע"י השפעת זולתם, אות הוא על טבען ותכונתם להיות נפעלות. ע"כ בבאם להשלמתן ראוי להם המנוחה, לבל תצאנה מחוגם להיות הן פועלות. אמנם ת"ח, המושפעים מכח עצמם ועומדים להשפיע ולנהל את זולתם, זאת היא עצם תכונת נפשם להיות פועלים. ע"כ עינוגם והשלמתם היא רק הפעולה התדירה והמתקיימת, שאינה נחדלת לעולם בכל הגונים שיש להחיים. ע"כ תכלית עידונם היא התנועה המתמדת והפעולה שאינה פוסקת, ילכו מחיל אל חיל.